Internasjonale nettverk for selvmordsforebygging: International Association for Suicide Prevention (IASP)

Ved Lars Mehlum

Den internasjonale foreningen for selvmordsforebygging (IASP) ble stiftet av den østerrikske suicidologen og psykiateren Erwin Ringel i Wien i 1960 med formålet å forebygge suicidal atferd, redusere ettervirkningene av slik atferd og å skape et faglig forum for forskere og klinikere med interesse for selvmordsforebygging. Senere ble også medarbeidere i krisehjelpstjenester, frivillige og etterlatte inkludert som viktige medlemsgrupper for organisasjonen.

I dag er IASP med sine om lag femti nasjonale og internasjonale medlemsorganisasjoner på alle kontinenter samt tallrike enkeltmedlemmer den ledende internasjonale organisasjonen på sitt felt. IASP har et langvarig og formalisert samarbeid med Verdens helseorganisasjon (WHO) og har også gode samarbeidsforbindelser med organisasjoner som WFMH (World Federation of Mental Health) og WPA (World Psychiatric Association). De første tiårene var IASP hovedsakelig basert i Europa og Nord-Amerika hvor de fleste av organisasjonens medlemmer og aktiviteter befant seg, og de første kongressene ble også avholdt i disse delene av verden. Men gradvis har det geografiske tyngdepunktet beveget seg slik at også land i Asia, Sør-Amerika og Afrika er kommet med, og organisasjonen har de senere år hatt som strategi å holde sine konferanser i så mange deler av verden som det er praktisk mulig å få til. IASP er et nettverk av mennesker, institusjoner, organisasjoner, aktiviteter og ressurser som spiller en stadig viktigere rolle i en verden som ser ut til å bli gradvis mer oppmerksom på hvor stort problemet selvmord er i et samfunnsmessig perspektiv.

Hvordan ledes IASP?

Som de fleste liknende organisasjoner har IASP sine styringssystemer som sikrer medlemmene medbestemmelse og innsyn. Det velges et styre for 2 år av gangen, og en generalforsamling hvert annet år fører tilsyn med styret og tar stilling til viktige spørsmål, slik som vedtektsendringer og organisasjonsmessige forhold. For oss her i Norge kan det være av interesse å vite at to av IASP sine 12 presidenter gjennom årene har vært norske, nemlig Nils Retterstøl (1989–1991) og Lars Mehlum (2003–2005). Fra hvert land som har medlemmer i IASP, velges det

en nasjonal representant til organisasjonen og disse representantene velger i sin tur sin egen representant til IASP-styret. De nasjonale representantene er bindeleddet mellom styret og medlemsmassen i det enkelte land. For tiden er det Heidi Hjelmeland ved NTNU som er Norges nasjonale representant.

I mange år holdt IASPs administrasjon til i Wien under ledelse av professor Erwin Ringel og hans etterfølgere, men administrasjonen har senere flyttet til Syd-Frankrike. IASP har alltid søkt å holde seg uavhengig av økonomisk støtte fra myndigheter og fra legemiddelindustrien, og har derfor vært desto mer avhengig av frivillig innsats og økonomisk støtte fra sine medlemmer og valgte representanter. På den måten er organisasjonen et stort arbeidsfelleskap der merverdien kommer gjennom alt det som kan oppnås når mange drar lasset på en koordinert og planmessig måte.

Mange ulike fora

Et viktig mål for IASP er å bidra til økt utveksling av erfaringer og kunnskap mellom medlemmene, og organisasjonen har flere fora for dette formålet. Tidsskriftet CRISIS utgis fire ganger i året og publiserer studier med fokus på suicidal atferd og selvmordsforebygging. En nyhetsbulletin distribueres regelmessig til alle medlemmer, og der gis det informasjon om viktige begivenheter og nyheter fra organisasjonen. IASP har sitt eget internettsted, www.iasp.info, som driftes av Seksjon for selvmordsforskning og -forebygging ved Universitetet i Oslo. På språkene engelsk, fransk og spansk bringes det her informasjon om IASP, om selvmordsforebygging og om ressurser i selvmordsforebyggende arbeid til både medlemmer og til publikum i sin allminnelighet.

IASP deler hvert annet år ut tre priser til dem som har bidratt vesentlig til å utvikle suicidologien som fagfelt. Den eldste

av prisene er Stengelprisen for forskning, oppkalt etter Erwin Stengel som var IASPs andre president og blant de mest fremtredende selvmordsforskere i det 20. århundret. Ringelprisen, oppkalt etter grunnleggeren av IASP, utdeles for ny-skapende virksomhet i selvmordsforebygging. Farberowprisen, oppkalt etter IASPs tredje president, Norman Farberow, en pioner for vår forståelse av problemene som knytter seg til det å være etterlatt ved selvmord, blir utdelt for fremragende bidrag i arbeidet for etterlatte. To nordmenn har mottatt IASP-priser; Kari Dyregrov mottok Farberowprisen i 2007 for sitt viktige arbeid for etterlatte ved selvmord, og Lars Mehlum mottok Ringelprisen i 2001 for sin innsats for selvmordsforebygging.

Erwin Ringel 1921-1994

Internasjonale konferanser

Mye organisasjonsarbeid utføres i hverdagen, men få faglige sammenslutninger kan klare seg uten fora der mennesker får komme sammen og møte hverandre i faglig og sosialt samvær. En av hovedoppgavene for IASP er derfor å arrangere internasjonale konferanser. Siden slike konferanser er så effektive i å øke kontaktflater og katalysere samarbeid er de viktigere enn noensinne, selv i en tidsalder der elektronisk kommunikasjon tar stadig mer av vår tid og vårt fokus. Konferanser gjør oss i stand til direkte å utveksle erfaringer og kunnskaper, visjoner og idéer, og kan gi oss inspirasjon eller hjelpe oss til å komme et skritt videre i det arbeidet vi står i. Konferansene har også en politisk funksjon; de setter selvmordsproblematikken og behovet for forebyggende innsats på dagsordenen og kan gi opphav til vesentlige endringer regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Det er mange eksempler

på at slike konferanser har vært avgjørende for at nye initiativer ble tatt. Blant annet har flere land (herunder Norge) igangsatt nasjonale strategier for selvmordsforebygging i kjølvannet av internasjonale konferanser der dette ble satt høyt opp på dagsordenen. Selvmordsforebyggingsfeltet har behov for alle disse gunstige virkningene som internasjonale konferanser kan ha. Men som Benedetto Saraceno, leder av Divisjon for mental helse i WHO, en gang formulerte det: "International" is not one Dutch and two English people talking at a meeting; to be international it has to be global, with representation from North and South, and low- and middle- as well as high income countries". I denne sammenheng er lokaliseringen av konferanser et viktig spørsmål. Derfor valgte IASP for en del år siden en dristigere linje i sitt valg av konferansesteder. Til tross for at infrastruktur og arrangørkompetanse kan være svært mangelfull mange steder (med den økte fagpolitiske og økonomiske risiko det medfører for IASP og organisasjonens tillitsvalgte), har man likevel valgt steder som Chennai (India), Durban (Sør-Afrika), Montevideo (Uruguay) og Beijing (Kina) som steder for verdenskongressene med hittil gode erfaringer. Fra 2004 har IASP også arrangert regionale konferanser i Asia og Europa. Særlig i Asia har dette vært en stor suksess da det for mange er langt lettere å få delta når konferansen finner sted i egen region. En regional forankring vil også uten tvil påvirke konferansenes innhold og profil i gunstig retning.

Verdensdagen for selvmordsforebygging (WSPD)

For å øke oppmerksomheten omkring selvmordsproblematikken og behovet for forebyggende tiltak, har IASP etablert Verdensdagen for selvmordsforebygging. Denne dagen ble godkjent av Verdens helseorganisasjon (WHO) i 2003 og ble

lansert for første gang i Stockholm samme år. Responsen det første året var relativt beskjeden fordi man ikke hadde hatt tid og ressurser til å forberede lanseringen i tilstrekkelig grad. Året etter var man derimot bedre forberedt, og organisasjonen gikk ut med et motto for dagen som lød "Saving lives, restoring hope". Dagen ble lansert gjennom særskilte arrangementer i Palais des Nations og i WHO-hovedkvarteret i Geneve med et stort presseopplbud til stede. Dette sikret at budskapet spredte seg raskt til alle verdenshjørner i løpet av dagene som fulgte. Mediaoppmerksomheten var formidabel; tusener av aviser, radio- og TV-stasjoner og nettsider omtalte Verdensdagen, og budskapet om at "selvmord kan forebygges" ble oppfanget av svært mange. Fra et personlig ståsted var det for forfatteren av denne artikkel som daværende president for IASP en ganske spesiell og oppmuntrende erfaring å se hvordan dette enkle, men viktige mediebudskapet trengte fram til så mange steder og i så mange sammenhenger som ellers aldri fokuserer på selvmordsforebygging. Ikke minst gjelder det land der forekomsten av selvmord er svært høy, men der lite har vært gjort for å forebygges. IASP var på forhånd svært opptatt av at mediebudskapet skulle være nøkternt, formidle håp og fokusere på forebygging og på alt som kan gjøres for å redusere selvmordsproblemene, vel vitende om at en sensasjonspreget tilnærming kunne bli til mer skade enn nytte. Selv om det ikke er utført noen forskningsmessig analyse av mediedekningen i forbindelse med Verdensdagen for selvmordsforebygging, er det så vidt artikkelforfatteren kjenner til, hittil ikke innkommet noen meldinger om at dagen er blitt satt i sammenheng med uheldige eller sensasjonspregete presseoppslag. IASP har siden 2004 ved sine årlige Verdensdagsarrangementer lagt vekt på å engasjere sitt internasjonale nettverk av nasjonale representanter, nasjonale foreninger og

Welcome to the XXIII IASP
Convention in Durban, South Africa
13th. – 16th. September 2005.

Annonse fra IASPs nyhetsbulletin

andre medlemsorganisasjoner slik at arrangementene kan bli mest mulig nasjonalt og lokalt forankret på en kultursensitiv måte. Verdensdagen for selvmordsforebygging er en grasrotmarkering som har vokst formidabelt i omfang på få år. På IASPs hjemmesider finnes mange eksempler på hvordan organisasjoner, institusjoner, frivillige, myndigheter, universiteter, skoler, kirker og mange andre har brukt Verdensdagen til å fremme oppmerksomheten om og engasjementet for selvmordsforebygging. I Norge har Landsforeningen for etterlatte ved selvmord (LEVE) inngått avtale med IASP om koordinering av Verdensdagsaktivitetene. LEVE mottar økonomisk støtte fra Sosial- og helsedirektoratet for å utføre dette arbeidet både nasjonalt og lokalt.

Innsatsgrupper

Selvmordsforebygging favner over et vidt fagfelt. For å styrke fokuset på spesielle områder i en tidsbegrenset periode eller for å utarbeide retningslinjer eller anbefalinger, har IASP etablert flere innsatsgrupper (task forces). Eksempelvis finnes det for tiden en innsatsgruppe for å studere og evaluere systemer for klassifikasjon av dødsårsaker på tvers av ulike land. Målet er å bedre oversikten over hvordan dødsårsaken selvmord blir fastslått i ulike land, over hvordan vi skal forstå hvordan selvmordsstatistikken er produsert og fremstilt i ulike land og hvordan vi kan legge et bedre grunnlag for internasjonal forskning på dette viktige området. En annen innsatsgruppe har fokusert på selvmord i relasjon til terrorisme med mål om å fremme forslag til forebyggings tiltak. En meget aktiv innsatsgruppe har arbeidet med etterlatte ved selvmord og har avholdt en rekke

IASP

seminarer der man har arbeidet for å synliggjøre ressurser som kan være tilgjengelige for etterlatte (se www.iasp.info). Denne gruppen utgir en egen nyhetsbulletin med informasjon om sine aktiviteter. Et siste eksempel er IASP sin innsatsgruppe for genetikk og suicidal atferd. Denne gruppen har bidratt til at det kan igangsettes flere tverrfaglige genetiske studier, og har også arrangert flere konferanser på sitt spesialområde.

Forebygging av selvmord ved pesticidbruk

I en rekke land, særlig i den tredje verden, er selvmord ved forgiftning med ugressmidler og insektdrepende midler – med et fellesord kalt *pesticider* – blitt et stort problem. Man regner med at det årlig forekommer mer enn 3 millioner tilfeller av pesticidforgiftning, og at om lag 300 000 menneskeliv går tapt i selvmord ved denne metoden (Eddleston, 2000; Gunnell & Eddleston, 2003). Pesticider er svært giftige stoffer, og en stor andel av dem som har inntatt disse stoffene, vil dø til tross for at de etter giftinntaket kan ha ombestemt seg og kan ha søkt hjelp og behandling. Sannsynligvis ville det være mulig å unngå en stor andel av disse dødsfallene dersom pesticidene ikke hadde vært så lett tilgjengelige som de er i dag i mange land, særlig i Asia og Afrika. Verdens helseorganisasjon (WHO) har etablert en strategi for å forebygge pesticidselfmord (World Health Organization, 2004), der IASP inngår som partner i et samarbeid med flere komponenter. Som et første skritt har man arrangert en rekke faglige møter i landene som er sterkest berørt av problemet, slik som Sri Lanka, Thailand, India og Sør-Afrika. Her har IASP kunnet mobilisere ekspertise fra sin medlemsmasse og sitt internasjonale nettverk.

IASP har i mange år samarbeidet med WHO

For tiden er flere prøveprosjekter under gjennomføring i Sri Lanka, India og Kina blant annet med utdeling av låsbare skap for oppbevaring av pesticider og opplæring i trygg håndtering av pesticider. Prosjektene finansieres av IASP og WHO i fellesskap med økonomisk støtte fra private sponsorer, men utføres av lokale fagfolk som har god innsikt i medisinske, sosiale og kulturelle forhold på stedet.

Samarbeid med WHO

Gjennom denne artikkelen er det gjentatte ganger referert til IASPs samarbeid med Verdens helseorganisasjon (WHO). Dette samarbeidet har vart i mange år og er basert på så vel formelle avtaler som på gode personlige relasjoner og tillit opparbeidet over lang tid. Samarbeidet er uten tvil til gjensidig nytte, og for IASP har det vært av avgjørende betydning. Hjemme i Norge er mange ikke klar over hvor stor tillit og fagpolitisk innflytelse WHO har i store deler av verden, ikke minst i utviklingslandene. Mens spesialforeninger som IASP er nesten helt ukjente, er WHO kjent overalt og nyter stor respekt. Dette har kommet også IASP til gode ved mange anledninger og har åpnet dører og gitt innpass der det ellers ikke ville ha vært mulig. I mange land er selvmord fortsatt temmelig tabubelagt, og selvmordsforsøk er fortsatt straffbart mange steder. Likevel har det vært mulig, gjennom fellesinitiativer med WHO, å nå fram også i disse landene, noe som eksempelvis erfaringene med *Verdensdagen for selvmordsforebygging* har vist.

Konklusjon

Skal vi lykkes med å forebygge selvmord, må vi være forberedt på å styrke innsatsen på flere områder og på flere nivåer i sam-

funnet. Det nasjonale nivået er svært viktig, og det er viktig at alle land utvikler strategier for selvmordsforebygging tilpasset egen befolkning og egen kultur med utgangspunkt i egne politiske, økonomiske og sosiale forutsetninger (Ramsay & Tanney 1996). Både politiske myndigheter og folk flest trenger å vite at selvmord for en stor del er et samfunnsproblem som kan forebygges. Like viktig er det å redusere myter om selvmord og stigma knyttet til selvmord og det å være suicidal eller å være bruker av psykiske helsetjenester. Disse utfordringene er felles for alle land, og vi befinner oss alle på mange måter i samme båt – selv om noen av oss enda mangler årer til å ro med og kanskje har følelsen av at båten er i ferd med å ta inn vann. I denne situasjonen trenger vi å samarbeide nasjonalt og internasjonalt og dele det vi har av tilgjengelige kunnskaper om effektive forebyggingsmetoder. I denne artikkelen har jeg forsøkt å vise at IASP, med sine medlemmer i mange land, representasjon fra alle faggrupper i feltet, med sine mange relevante arbeidsfellesskap og med sin uavhengige og strategisk gunstige posisjon, er et viktig og nyttig forum for slikt samarbeid.

Lars Mehlum

er psykiater og professor i suicidologi ved Univ. i Oslo. Han er leder for SSFF og er bredt engasjert i en rekke forsknings- og forebyggingsprosjekter. Han har publisert flere lærebøker, samt en rekke vitenskapelige artikler.

Referanser

- Eddleston, M. (2000). *Patterns and problems of deliberate self-poisoning in the developing world*. *QJM.*, 93, 11, 715-731.
- Gunnell, D. & Eddleston, M. (2003). *Suicide by intentional ingestion of pesticides: a continuing tragedy in developing countries*. *Int.J.Epidemiol.*, 32, 6, 902-909.
- Ramsay, R. F. & Tanney, B. L. (1996). *Global trends in suicide prevention: toward the development of national strategies for suicide prevention*. Mumbai: Tana Institute of Social Sciences.
- World Health Organization. (2004). *Pesticides and health*. Geneva: World Health Organization.